

ANTUN BARAC

(1894–1955)

Profesor Antun Barac proučavao je najviše hrvatsku književnost, ali i srpsku i slovensku, a osobito se bavio jezičnostilskim izrazom hrvatskih književnika. Svjestan da povijest hrvatskoga književnog jezika XIX. i XX. stoljeća nije sustavno proučena, sam je proučio neke od tema povijesti hrvatskoga književnog jezika, a poticao je i druge da ih cjelovitije obrade. Bio je svjestan da se premalo istražuje suvremeni hrvatski književni jezik, pa je o tome pisao i u mladim danima.

Kao mlad čovjek objavio je više načelnih članaka koji odražuju doba u kojem su nastali. To su primjerice prilozi *O našem književnom jeziku*, zatim prikaz Maretićeva *Jezičnog savjetnika* koji se pojavio godine 1924, a napisao je više članaka i o našem pravopisu. Bio je uvjeren kako se i najbolja pravopisna rješenja odbijaju ako su provedena u nezgodno vrijeme, a pogotovu ako imaju makar i privid nametanja. Izrekao je, jednom riječju, misli koje odaju čovjeka koji je iz prošlosti hrvatskoga književnog jezika i pravopisa, pa i iz vlastitih doživljaja i spoznaja, postao svjestan, kao i Vatroslav Jagić u svoje doba, kako jedva koje pitanje tako raspaljuje strasti kao upravo pravopis. Možemo govoriti o Barčevoj razvojnoj liniji i s obzirom na pravopisno-jezične poglede, uostalom kao i kod nekih drugih naših kulturnih radnika, odnosno filologa.

Kako se Barac zanimao za jezična pitanja te dao određene pozitivne rezultate u doba kada je to jezikoslovcima ostalo prilično izvan kruga intenzivnijih njihovih interesa, s opravdanjem možemo ovdje prikazati lik književnog historičara velikoga ugleda.

Poznati romanist, ali u prvim godinama svoga rada i književni kritičar, profesor Petar Skok još godine 1914, u doba ka-

da se Barac tek počinje javljati u našem javnom i kulturnom životu, požalio se kako nemamo “napisane detaljne historije o tome kako se stvarao književni jezik na hrvatskoj strani”.

Devetnaesto stoljeće ostalo nam je upravo najmanje poznato iako nam je najbliže. O tome se nije moglo mnogo doznati ni na predavanjima na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Jedan tadašnji student, a kasnije poznati filolog izrazio se riječima kako smo za vrijeme studija učili svašta (i dobro je da smo učili!), od sanskrta do dijalekta otoka Lastova, saznali smo kako je govorio blage uspomene Zvonimir, kralj hrvatski..., ali kako je s tim našim jezikom bilo u prošlom, nama najbližem stoljeću – ništa.

S jedne strane, profesori slavisti koji su predavali na zagrebačkom Filozofskom fakultetu bili su ili preblizu događajima XIX. stoljeća – gotovo sami njihovi svjedoci – kao što je bio profesor Geitler, pa i Tomo Maretić, ili su im interesi bili na drugim područjima jezičnoga istraživanja. Gotovo svi bili su suviše uvjereni u ispravnost svojih jezičnih pogleda te svojih stajališta, gledajući u razvoju hrvatskoga književnog jezika u XIX. stoljeću zabludu, pa stoga nije bilo, po njihovu mišljenju, ni potrebno da se na tim i takvim pitanjima zadržavaju. “Porazenom” XIX. stoljeću nije trebalo davati sistematske pažnje. Uostalom, oštri dijakroničari, proučavatelji starijega jezičnoga razdoblja, nisu za tu blisku prošlost imali mnogo interesa.

Barac je uočio taj manjak i pokazao određen smisao za dublje proučavanje nekih jezičnih pitanja. Tako su, neposredno prije II. svjetskoga rata, nastala dva zapažena Barčeva članka o problematici jezičnoga izraza u doba ilirizma: jedan u tada pokrenutom časopisu “Hrvatski jezik”, i to *Demetrove misli o književnom jeziku*, i drugi: *Ilirci prema pitanju hrvatskoga književnog jezika* u “Savremeniku”.

U prvome članku iznosi misao naših iliraca koji su sebi postavili pitanje: je li književnost u doba ilirizma nova književnost ili je ona samo preporođena. Prvu je misao zastupao Stanko Vraz, koji nije imao dubljih veza sa starijom dubrovačko-dalmatinskom književnošću, dok su uz drugu stajali književnici koji su počeli svoj rad na kajkavskom (Rakovac, Vuko-

tinović) i prešli na štokavsko narječje, ali to ipak za njih nije značilo da bi prešli na novu književnost. Njima su bili bliski i književnici rodom čakavci (Mažuranići).

Za istinske književnike, rezonira Barac, nije odnos prema dubrovačkoj književnosti bio tek legitimacija za starost hrvatske kulture, nego potreba izgrađenoga jezika za potrebe umjetničke književnosti. Svi su takvi književnici osjećali potrebu izražaja, mučili su se da bi u novoj štokavštini našli pravu riječ ili pravu frazu kako bi iznijeli svoje osjećaje, a u dubrovačkoj književnosti nalazili su takav izrađen književni jezik.

Književnici ilirizma stajali su dakle pred dilemom: započije li književnost tada, treba li ići otpočetka ili treba preuzeti dubrovačku baštinu. Dok je – vidjeli smo – Vraz bio za prvo rješenje, Demeter je jače doživio upravo drugo u članku *Misli o našem književnom jeziku*. Demeter je istinski osjetio što je jezik kao sredstvo umjetničkoga izraza koji mora biti takav “da pjesniku u zaletima njegove fantazije ne čini nikakvih zapreka, nego treba da bogatstvom riječi, oblika, podatnošću sintakse bude oruđe, kojim će bez teškoća izreći sve, što želi”. Stoga je uvjeren kako se obični pučki govor nekoga kraja ne može vinuti na stupanj književnog jezika, pa književni jezik treba učiti. Ta se dakle naša baština ne smije rušiti, nego treba da bude osnova daljih nastojanja u književnom jeziku. Po Demetru, svaki književni jezik mora imati dva književna jezika: jedan za pjesništvo, drugi za znanost i svakidašnji život. Potrebu osnovnih Demetrovih misli osjećali su naročito dobri pjesnici kao što je bio Ivan Mažuranić, pa je upravo Mažuranićev rad najbolja potvrda Demetrovih shvaćanja. Stoga Barac završava svoja razmatranja mišlju kako je upravo *Smrt Smail-age Čengića* najbolji dokaz kako takvo jedno djelo može nastati tek onda kada se u njemu, pored elemenata sadašnjosti, steknu i pozitivne tekovine prošlosti.

Još je šire koncipiran Barčev rad *Ilirci prema pitanju hrvatskoga književnog jezika* u “Savremeniku” godine 1940. Ilirski pokret, ističe, nije Hrvate tek preporodio nego ih je spasio od nacionalne smrti. On je probudio u njima vjeru u vlastiti narod, i “da nije bilo ilirizma, ne bi bilo ni pravaštva”. Barac

razmatra, prilično opsežno, razne kombinacije o tome što bi bilo i bi li bilo sretnije da su ilirci za osnovu svojega književnog jezika uzeli kajkavsko ili čakavsko narječje ili ikavski štokavski govor, zatim što je potrebno da bi se neko narječje podiglo na stupanj književnog jezika, pa smatra da ono mora imati bar neke literarne tradicije, da mora biti rasprostranjeno ili bar poznato drugim pripadnicima istoga naroda, da mora imati određenu prodornu snagu i najviše svojstava za književni izraz. Smatra da tim uvjetima nije udovoljavalo ni kajkavsko ni čakavsko narječje.

Kajkavci su i čakavci primili štokavštinu za književni jezik, ali je za Barca vrlo sumnjivo da li bi se oko kajkavske jezgre okupio znatniji broj Hrvata i bi li imali snage da se kulturno ojačaju i održe. Da su Hrvati naime preuzeli čakavštinu, onda bi taj jezik bio različit od srpskoga i slovenskoga, ali bi se nacionalno osjećanje bilo ograničilo uglavnom na čakavce. Stoga su ilirci odabrali najbolji put. Uvijek ponovno sumnjati jesmo li pošli pravim putem u odabiru štokavštine kao podloge za književni jezik ne znači ništa drugo nego priznavati da mi takvog jezika još nemamo. “Književni se jezik, kao dio narodne tradicije, čuvar duhovnih vrijednosti i elemenat kontinuiteta u kulturnom stvaranju ne da mijenjati od časa do časa, prema efemernim dispozicijama, ili čak dekretirati”, kaže Barac.

“Umjesto da se traži promjena književnog jezika i povratak narječjima kajkavskom i čakavskom, treba da svoj književni jezik što više proučavamo”, zaključuje Barac, “da ga više volimo, jer još od Preradovićevih vremena osjećamo kako divan organ imamo u njemu – ali se od tih vremena nismo mnogo približili svemu onome, što on u sebi krije.”

Osnovne misli iz spomenutih radova preuzeo je Barac i ugradio ih u svoju *Hrvatsku književnost od preporoda do stvaranja Jugoslavije*. I preko iznošenja svojih pogleda na jezičnu problematiku ilirizma dao je Barac vrlo koristan poticaj da se na osnovi njegovih proučavanja ta pitanja ponovo pokrenu i da se pođe u zaključcima i dalje. I u drugoj knjizi svoje *Hrvatske književnosti*, osvrnuo se Barac na jezičnu problematiku, posebice u poglavlju *Jezik, pravopis, stih* i u ocrtavanju nekih istak-

nutijih ličnosti toga razdoblja kao što su to bili Adolfo Veber Tkalčević, predstavnik Zagrebačke filološke škole, i Fran Kuřelac, predvodnik Riječke škole.

Profesor Barac pisao je o jezičnim pitanjima u povodu pojedinih godišnjica istaknutijih jezikoslovaca. Iako su to manji prilozi, u njima je ipak katkada znao iznijeti važnu i načelnu misao – znak da je u problem ulazio dublje i samostalnije.

Godine 1947. objavio je inventivan članak u povodu stote obljetnice Karadžićeve pobjede. Odajući poštovanje Karadžićevu djelu, Barac iznosi za ono doba kritičke misli o tome u kojoj je mjeri Karadžić djelovao na hrvatske preporoditelje i njihove nastavljače. Na razvoj književnog jezika u Hrvata gleda kao na samostalan proces te ističe kako se ne može govoriti da bi Hrvati uzeli svoj jezik od Vuka Karadžića. Takva se tvrdnja može “oboriti povijesnim podacima o razvitku hrvatskoga književnog jezika od ilirizma dalje: tvorci hrvatskoga književnog jezika, ilirci, nisu prihvatili štokavštinu kao književni jezik iz djela Vuka Stefanovića Karadžića, nego kao sastavni dio cjelokupne književne baštine iz starije, dubrovačke književnosti”. Štokavski objavljuje 1832. Drašković svoju *Disertaciju*, pa i svi ilirci koji su pisali štokavski počeli su to “ne stoga, što bi ga naučili od Vuka, nego zato, što su držali, da tako nastavljaju starije hrvatske književne tradicije”. Od godine 1832, kada izlazi Draškovićeva *Disertacija*, do godine 1847. “Vuk je u Srba bio junačan no osamljen borac, na koga su navaljivali i školovani ljudi, i visoka crkvena hijerarhija, a i vlast u Srbiji. Hrvatski su ga pisci poznavali i cijenili, no nisu ni pomišljali na to, da kao javan svoj autoritet uzdignu ime čovjeka, kojega ni sami njegovi sunarodnjaci ne priznaju. O tome da bi oni već tada preuzeli njegov jezik nije bilo ni govora, uostalom površan pogled na njihov jezik pokazuje, da je to nešto prilično drugo nego ono što nalazimo u Vuka.” Hrvati ne preuzimaju Karadžićeve jezične osobine ni nakon Bečkoga književnog dogovora, nego im se približuju tek potkraj XIX. stoljeća, dok je taj dogovor “uza sve njegovo političko značenje, s obzirom na jezik imao malo efekta baš među Hrvatima”, nastavlja on. Mažuranić je još u starim svojim danima govorio o hrvatskom književnom jezi-

ku kao jeziku bogatu i staru. Slično je mislio i Demeter te se ni jednom riječju ne poziva na Karadžića, nego svoje poglede upire u dubrovačke pisce. Pedesete godine XIX. stoljeća znače jačanje Karadžićeva ugleda među Srbima, dok su u Hrvatskoj prilike postajale sve nesređenijima: nisu bili složni ni u pitanjima oblika ni sintakse.

Maretić nije postupao, misli Barac, sasvim znanstveno: u građu na temelju koje je gradio svoju gramatiku trebao je uzeti primjere i iz nekih hrvatskih pisaca o “kojima je mogao znati, da pišu dobrim narodnim jezikom, iako im jezik u cjelini nije bio onako logički izgrađen kao Vukov jezik”. U članku *Daničić i Hrvati* Barac piše o zaslugama Đure Daničića za hrvatski ili srpski jezik. Pošto je napomenuo da je Daničić u početku svoje djelatnosti bio samo “knjiški čovjek, bez poznavanja životne stvarnosti”, Barac ističe kako su Daničića tek kasnija iskustva dovela do toga da rješenje hrvatsko-srpskoga pitanja nađe ne u jednostranom unitarizmu, a niti u “potpunom odvajanju jednoga naroda od drugoga”. Smatra kako je dolazak u Zagreb za Daničića imao veliko značenje, jer je tu spoznao da se Srbi od Hrvata ne mogu odvojiti ni narječjima, ni vjerom ni političkim granicama, pa da se ne može negirati ni srpstvo u korist hrvatstva ni hrvatstvo u korist srpstva. Daničić je 1874. ispravio svoje prijašnje poglede i napisao “najpametnije rečenice koje su u XIX. vijeku uopće napisane”. Došao je tada do spoznaje da se razlike između Srba i Hrvata ne mogu brisati te da nije ni potrebno da se brišu. Pravo bratstvo potrebno je ostvariti u djelima.

To nisu bili veliki Barčevi prilozi, ali pojedini su članci bili poticajni, instruktivni i važni kao originalno i samostalno mišljenje o važnim jezičnim i pravopisnim pitanjima i naše suvremenosti i naše bliže prošlosti. I u drugim svojim prilozima Barac se usputno doticao i jezične prošlosti u Hrvata, naročito u XIX. stoljeću, pa i Vebera Tkalčevića, ističući kako je on pedesetih i početkom šezdesetih godina XIX. stoljeća bio na glasu kao prvi hrvatski filolog. Iako su Veberu prigovarali, ipak je on, prema Barcu, prekrajajući jezična pravila prema vlastitim nazorima pojednostavljivao neke jezične pojave kako bi pomo-

gao i Hrvatima kajkavcima da što lakše nauče štokavštinu. Veber je u raspravi *Ustroj hrvatskog jezika* osjetio važan problem: kako da taj jezik bude prikladan za umjetnički izražaj. Barac ističe kako je ta rasprava napisana četiri godine prije Preradovićeve pjesme *Rodu o jeziku*, pa je Preradović u njoj mogao naći poticaj i osnovne misli za svoju pjesmu. Posebno napominje kako je Veber imao nešto umjetničko u sebi te nije bio suhi filolog.

I u drugom svome prilogu osvrnuo se na omiljeloga Vebera, a svjestan da ne može dublje i u pojedinostima ulaziti u užu jezično-stručnu problematiku, potakao je tadašnjega svoga mlađega kolegu Jonkea da pobliže prouči jezičnu djelatnost Vebera Tkalčevića.

Barac nije bio zadovoljan što se problemima suvremenog književnog jezika na fakultetu u Zagrebu pridavala relativno mala pažnja. Jezični stručnjaci bili su pretežno orijentirani na povijesna i dijalektološka istraživanja. I tu je upravo Barac dao znatan poticaj iako sam nije predavao kakvih jezičnih disciplina. Godine 1947. dao je zapaženu raspravu *Uz Matoševu prozu* u kojoj se, dosta opsežno, osvrće i na neka gramatičko-stilska pitanja.

To je zapravo niz misli o sintaktičkom i stilskom izrazu ne samo A. G. Matoša nego čitave naše novije književnosti. Tu se ukratko pokazuje jezični izraz u doba prvih godina ilirizma, zatim u doba pedesetih i šezdesetih godina XIX. stoljeća, govori se o nekim teoretskim starijim mišljenjima o izražajnoj snazi našega jezika u Mihanovićevoj *Reči domovine*, Draškovićevoj *Disertaciji*, Veberovim člancima u "Danici", u raspravi *Ustroj hrvatskog jezika*, *O slogu hrvatskom*, o Kurelčevim shvaćanjima, o Šeninim pogledima na neke jezično-stilske i gramatičke osobine i slično.

Barac u osnovnim crtama pokazuje kojim se putem usavršavao hrvatski književni jezik s težnjom da se kroz sputanu rečenicu probije narodni izraz, da se uklone strani jezični utjecaji. Šenoa, ističe Barac, vrlo vješto iskorišćuje stečeno jezično znanje, ali njegov jezik nije djelovao oplođujuće, jer je jezik naučio iz knjiga, dok se to ne može reći za Botića, Antu Starčevića ili Mihovila Pavlinovića. Ali jezik su oplođivali i neštokavci,

kako to pokazuje njegova jezična analiza djela Matije i Ivana Mažuranića, Janka Leskovara, Ante Kovačića ili Dinka Šimunovića.

Analizirajući u prvome redu Matošev izraz i posebno ritam u njegovim proznim spisima, Barac govori i o ritmu uopće kao jednom od najznačajnijih obilježja stila, pa se zaustavlja na piščevu ritmu, na ritmu određenog jezika, na ritmu u čakavskom ili kajkavskom narječju. Pri tome Barac analizira poredak i značenje atributa uz imenicu, govori o rečenicama bez predikata, o pridjevima uz imenicu, o težnji pojedinih pisaca za kratkoćom, zbitošću i punoćom izražavanja.

Dotiče se i raznih drugih problema u povezanosti sa jezično-stilskim pitanjima: nastoji postaviti i odgovoriti na pitanje: je li veliko bogatstvo oblika u pojedinim jezicima prednost ili to nije. Slično razmatra obilje vremena npr. za prošlost (perfekt, pluskvamperfekt, aorist, imperfekt), govori o perfektu bez pomoćnog glagola, što daje stilskom izrazu sažetost, odlučnost, arhaičnost.

Postavlja i niz drugih pitanja: određeni i neodređeni oblik pridjeva radi jasnoće izraza, navesci (dobroga ili dobrog) kao stilski važni elementi, mjesto enklitike u rečenici (koja se katkada nalazi daleko od početka rečenice, protiv uobičajenih pravila u školskim gramatikama), infinitiv i prezent sa *da* mjesto infinitiva itd. Posebno se zadržava na sinonimima te odrješito tvrdi kako "čovjek koji svoj jezik osjeća, ne pozna sinonima".

Danas, dakako, ne znači taj Barčev rad kakvu veliku novost, ali treba imati na pameti da je članak objavljen 1947, kada još nismo imali ni katedru za naš suvremeni književni jezik ni katedru za stilistiku ni mnogih studija u vezi s postavljenim pitanjima.

Osjećajući u osnovi intenzivno svu tu problematiku, Barac je pomišljao na osnivanje katedre za naš suvremeni književni jezik, što se i ostvarilo godine 1949, u "doba kada se u svijetu zbiva definitivna emancipacija historicizma i kada moderni jezici, onakvi kakvi postoje u realnosti, dobivaju dignitet filološkog i lingvističkog proučavanja", kako se izrazio Vladimir Anić.

Doista, “kada se godine 1949. na Filozofski fakultet u Zagrebu upisivao nov studentski naraštaj, nije znao da s njime počinje nova stranica u povijesti hrvatskoga književnog jezika, koji se te godine počinje predavati kao poseban predmet. Dotad se predavao usput, u sklopu povijesti jezika i dijalektologije. Pretpostavljalo se da su studenti književni jezik naučili u gimnaziji. To se provjeravalo ispitivanjem poznavanja Maretićeve gramatike [...]” Barac je tu situaciju izmijenio: “Na inicijativu prof. Barca, koji je smatrao da nije u redu što se u Zagrebu predaje ruski, češki, staroslavenski, poredbena gramatika, povijest jezika i dijalektologija, a hrvatski se književni jezik ne predaje, osnovana je katedra za hrvatski književni jezik. Vodstvo katedre i predavanja povjereni su profesoru Jonkeu, najprije kao predavaču”, posebno ističe Stjepan Babić koji ubrzo, 1950, postaje docent. Tu je Barac zapravo i više nego poticatelj, on je osnivač nove katedre za suvremeni hrvatski književni jezik na Zagrebačkom sveučilištu, iako su formalno drugi postavili službeno taj zahtjev, tj. profesori Ivšić i Hraste, kako to precizno navodi Samardžija. Treba posebno naglasiti i činjenicu da je Barac u obnovljenoj Jugoslavenskoj akademiji poradio na tome da se obnovi rad na *Rječniku hrvatskoga ili srpskoga jezika* te što je u vezi s tim godine 1948. inicirao Akademijin Institut za jezik i književnost kojemu je kao glavni zadatak povjereno da se dovrši veliki Akademijin *Rječnik* i da vodi jezičnu redakciju Akademijinih izdanja, a osnovala se u vezi s tim i sekcija za jezik, dijalektologiju, onomastiku i pomorsku terminologiju.

Važan datum u vezi s našom temom je i osnutak Hrvatskog filološkog društva. Među osnivačima nalazimo, uz druga imena, i profesora Barca, koji je postao i prvi predsjednik Društva, a Barčevo ime nalazimo i među urednicima časopisa koji se pojavio godine 1952, pod naslovom “Jezik – časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika”. U Urednički odbor časopisa ušli su uz Barca još i Hamm, Hraste, Jonke, Skok i Živković. U časopisu je Barac objavio i nekoliko svojih članaka iz jezične problematike.

Barčevi jezični prilozi povijesti hrvatskoga književnog jezika, bili oni uvijek i u pojedinostima prihvatljivi ili ne, poticali su na razmišljanje. On je osjetio da je jedan dio naše kulturne prošlosti, pogotovu onaj u XIX. stoljeću, prekriven velom zaborava te ga je pokušao sam djelomice otkriti ili potaknuti druge da ga potanje i dublje proučavaju. Pri tome, dakako, nije bilo bitno da on sam o tome izrekne definitivan sud. Važnije je bilo da problem naznači, da na njega ukaže i da potakne druge da se njime ozbiljnije pozabave.

Razumije se, pojedine Barčeve konkretne tvrdnje iz jezične povijesti doživjele su određena upotpunjavanja, pa i korekcije. Tako je nedovoljno precizna misao kako je Gajev uspjeh u reformi latiničke grafije bio brz i lagan, pa da za godinu dana nije bilo nikoga tko bi mu se protivio. Novija istraživanja pokazuju kako je Gaj imao protivnika u Zadarskom jezičnom krugu, ali i izvan njega. Treba se tek sjetiti Šime Starčevića ili Ante Kuzmanića, pa i Kristijanovića ili Brlića.

Govoreći o izboru štokavštine kao osnove književnog jezika, pravilno sudi kad veli “da bi zadržati kajkavštinu kao književni jezik značilo napustiti svaku pomisao na sjedinjenje s Hrvatima čakavcima i štokavcima [...]”. Ali bit će već manje prihvatljiva njegova misao kako je kajkavsko narječje “za nekoliko stoljeća postajalo književno sve izgrađenijim, ali se do književnog jezika u punom smislu nije nikad razvilo, sposobno da se njim pišu tek kalendari, molitvenici, članci s poukom i neke drame”.

S pravom su prihvatljiviji drugi pogledi kako kajkavština nije sama po sebi ništa lošija od štokavštine te da je na početku druge trećine XIX. stoljeća u svom zagrebačkom obliku bila za “izgrađivanje modernoga standardnoga jezika civilizirano čak i pogodnija od štokavštine, ili bar od tzv. narodne novostokavštine koju su ilirci izabrali”. Pretjeranim i prevelikim isticanjem štokavštine koja bi sama po sebi bila pogodnija za književni izraz, nanosi se nepravda kajkavskom narječju. Nije dakle otpalo kajkavsko narječje zbog toga što ono ne bi bilo kadro da postane osnovom općehrvatskog književnog jezika, nego zato što su “tadanji geografski (i lingvističko-geografski),

socijalni i politički uvjeti bili nepovoljni za takav izbor”, a slično bi se moglo reći i za čakavsko narječje, s pravom tvrdi Dalibor Brozović.

Pri preuzimanju “fonološkog” načina pisanja devedesetih godina prošloga stoljeća također nije sve išlo glatko i bez oporbe, kako bi se moglo shvatiti iz nekih Barčevih stilizacija. Eugen Kumičić, i ne samo on, odlučno se u Hrvatskom saboru usprotivio uvođenju takva načina pisanja i posebno grafema *đ*, a poznato je da su se takvim mislima odlučno protivili i neki drugi hrvatski književnici.

Ali u Barčevo doba neka od tih pitanja nisu bila potanje proučena ni poznata, pa nije neobično ako su rečena ponešto presmiono. No, u osnovi Barac je imao pravo: Gaj je svojim taktičkim postupcima doista relativno brzo uspijevao u svojim zahtovima, tako da pedesetih godina XIX. stoljeća potpuno nestaje pravopisne opozicije prema Gaju. Slično bi se moglo reći i za neke druge potencirane tvrdnje.

Gledana u cjelini, Barčeva djelatnost u vezi s proučavanjem hrvatskoga književnog jezika ostavila je pozitivan i poticajan trag. Poticaj je osnutak Katedre za suvremeni hrvatski književni jezik, nastavak rada na velikom Akademijinu *Rječniku hrvatskoga ili srpskoga jezika*, osnutak Instituta za jezik i književnost, pa i ovdje izneseni i neizneseni Barčevi osobni prilozi u proučavanju hrvatskoga književnog jezika – sve je to ostavilo pozitivan trag od nemalog značenja.

Kada se dakle govori o Barcu kao znanstveniku i kulturnom djelatniku, ne bi se smio izostaviti i podcijeniti ni njegov udio u proučavanju jezične problematike, pogotovu njegov pozitivan poticaj za svestranije proučavanje povijesti hrvatskoga književnog jezika.

Portreti hrvatskih jezikoslovaca, 1993.